

Україна є. Україна - буде

Доповідь Президента України Леоніда Кучми
на урочистих зборах з нагоди 5-ї річниці незалежності України
23 серпня 1996 року

Дорогі співвітчизники!

Шановні учасники урочистих зборів!

Поважні гості!

Друзі!

Віковічне прагнення нашого народу до волі знайшло своє історичне втілення 24 серпня 1991 року в Акті проголошення незалежності України.

П'ять років, що відділяють нас від цього вікопомного дня - це ціла епоха, яка навіки вкарбована у величному літописі нашого народу.

Утверджено державу. Країна здолала перехрестя епох, твердо стала на стовпову дорогу цивілізованого розвитку, законмірно і неухильно переходить до нових форм суспільного життя.

А відтак - Україна є! Україна буде!

Віднині і назажди!

То ж сьогодні ми святкуємо не лише чергову, і навіть не просто першу ювілейну дату в історії нашої незалежності, а - утвердження Української держави.

Знаменно, що урочисте зібрання відбувається в оновленому Палаці "Україна", який можна назвати символом нової України.

Послідовно і мужньо крізь віки йшов до цієї славної події український народ. В ім'я волі і свободи він жертвував усім - шматком важко заробленого хліба, родинним спокоєм і своїм життям. В ім'я незалежності єднався і збройно ставав на захист своєї землі від численних поневолювачів.

Осягаючи з порога першого ювілею незалежної України цей історичний шлях, ми згадуємо геніальне пророцтво Великого Кобзаря: "в своїй хаті своя правда, і сила, і воля", звертаємося до видатних державотворців Володимира Великого, Ярослава Мудрого, Данила Галицького, Богдана Хмельницького, Пилипа Орлика, Михайла Грушевського, усіх борців за Українську державу.

Їх подвижницьке життя осягане одвічною істиною: немає Батьківщини без свободи і свободи без Батьківщини.

Ушановуючи великих попередників, складаємо подяку і нашим сучасникам - державним діячам та політикам, які багато зробили для прориву України в нову якість - від Декларації про державний суверенітет до Конституції незалежної України.

Як Президент України і громадянин я вклоняюся мудрому українському народові. Саме він у єдиному пориві на референдумі 1 грудня 1991 року ствердив свою непохитну волю мати власну державу.

Висловлюю глибоку вдячність нашим братам - світовому українству, розкиданому долею по усій планеті, яке словом і ділом вболівало за Україну, мріяло про її воскресіння. Ми високо цінуємо підтримку наших зусиль щодо організації самостійного життя з боку світового співтовариства.

Незалежна Україна в центрі Європи - торжество історичної справедливості. Досвід людства засвідчує: незалежність ніколи не досягається безболісно і без втрат. Вона потребує великої самовіддачі. Терпіння. Мужності. Благородства помислів і сили дій.

Ціна її для України позначена чи не найвищою мірою випробувань.

У нашій історії навіть ціла епоха після Хмельниччини так і зветься - Руїна. Панували над нами довго і збиткувалися безсоромно. Але найстрашніший слід залишила тоталітарна система.

Уявімо інший хід історії і запитаймо себе: чи дозволила б собі суверенна Україна винищити голодомором мільйони своїх громадян? Чи дозволила б розстрілювати безсудно свою національну інтелігенцію, гноїти по таборах найпрацьовитіших людей села? Маючи суверенітет фактичний, а не фіктивний, чи пішла б Україна на те, щоб вигублювати себе такою концентрацією екологічно шкідливих виробництв? І чи поставила б вона біля самого свого українського серця апокаліптичний, глобально небезпечний Чорнобиль?

Відповідь однозначна - ні!

Оглянімося в наше минуле і вшануймо хвилиною мовчання й скорботи пам'ять десятків мільйонів співвітчизників, життями яких вимощена страдницька дорога українського народу до волі.

Шановні друзі!

Світова і вже наша власна практика переконливо доводить, що на переломних етапах розвитку предметом прискіпливої суспільної уваги є першовитоки народу, прагнення до відновлення його генетичної пам'яті, глибокого пізнання власної історії.

Вона вже вчить й іншому: минуле не може сказати, що робити сучасникам, але воно може попередити, чого робити не слід.

Щодо нас, то це насамперед втрачати громадянську єдність й витримку. Сподіватися, що не ми самі реалізуємо омріяну волю в заможному житті, а нам принесуть його в сповитку. Розчаровуватися у своїх сподіваннях на демократичні перетворення. Відступати перед труднощами творення держави.

Не слід намагатися викреслити з пам'яті людської майже 70 років, пов'язаних з перебуванням України у складі Радянського Союзу, як і кілька сторіч її знаходження в інших державних утвореннях. Або розглянути радянське минуле у категоріях сталінізму або "демократичного" антикомунізму.

Такою була наша доля і, зрештою, все це наша історія.

Нам потрібний не ідеологічний догматизм. Нам потрібні правда і об'єктивні знання.

Особливо з огляду на те, що емоційні й політично забарвлені оцінки подекуди накладаються на новітній розвиток України. І саме тому, незважаючи на п'ять років державного буття, вже сам факт якого доводить, що віху історичного повороту пройдено і вороття назад не буде, зберігає свою актуальність усвідомлення причин розпаду Союзу.

Неочікуваність для масового сприйняття краху Радянського Союзу аж ніяк не означає випадковості цього процесу.

Що вело до цього?

Те ж саме, що зумовлювало розпад усіх імперій.

Її існування більшовики зуміли продовжити ще на 70 років на основі космополітичної ідеї комунізму. Радикально змінивши зовнішню форму, вони по суті не змогли зупинити процес старіння й розпаду цього нежиттєспроможного організму.

СРСР виявився перехідним, компромісним утворенням, яке відповідало тому етапу, коли імперія в чистому вигляді була вже неможлива, а незалежність - ще неможлива. Зрозуміло, ця рівновага не могла тривати безкінечно, навіть з огляду на формування націй, утворення національно-державних структур, хоча багато в чому формальних і штучних, поступове перетворення республік у національні протодержави, консолідацію еліт у межах республіканських систем управління та партійно-бюрократичних ієрархій.

До того ж, Україна завжди зберігала своєрідний фермент незалежності. І з поміж інших республік мала чи не найвиразніші ознаки державності.

Водночас треба бачити й те, що вже перші спроби керівництва Радянського Союзу пристосувати адміністративно-розпорядчу економіку до ринкової поклали початок дезінтеграції єдиного господарського простору, який тримався не на економічних законах, а завдяки центральним управлінським структурам, тоталітарній системі загалом.

Як тільки економіка почала шукати оптимальні форми свого існування, відразу ж постало питання про надання їй відповідної форми державного облаштування.

І легкість та швидкість обвального краху, спрощена процедура ліквідації СРСР у Біловезькій Пущі - наочні свідчення закономірності та підготовленості цього результату усім ходом історії, а на останніх етапах - діями союзного керівництва, у тому числі КПРС.

Усе це - об'єктивні реалії, з якими може не рахуватися лише той, хто не хоче їх бачити. Не дає собі звіт в тому, що було б, коли б силовими методами утримувався від розвалу радянський простір. Той, хто продовжує мислити категоріями світової гегемонії, а не законами суспільного розвитку.

Інша справа - сучасне розуміння суті державної незалежності. На цьому доводиться акцентувати увагу, оскільки п'ять років переважно побувала теза: незалежність - необхідна передумова цивілізованого розвитку держави і суспільства. Тоді як підходи до цього питання на рівні політичних сил та політиків багато в чому характеризуються концептуальною анархією - від самозвеличування та самомилювання до розхристано-аморфного бачення державності України і навіть заперечення доцільності її існування поза межами якихось союзів чи блоків.

І це при тому, що Україна як суверенна держава набула сталого утвердження в свідомості наших людей, визнана світом.

Цілком очевидно, що абсолютизація незалежності веде до штучної замкнутості й різко обмежує можливості матеріального та духовного розвитку суспільства. У сучасному світі, де зовнішньоторговельні, коопераційно-

технологічні, інформаційні, культурні, політичні взаємозв'язки усіх держав між собою набувають дедалі більшого значення, просто неможливо уявити процвітаючу країну, яка б свідомо обмежувала подібні контакти. З цієї точки зору абсолютно незалежних (як економічно, так і політично) держав узагалі не існує.

Ознакою суверенітету є здатність держави вибудовувати свій курс, прийнятний для більшості населення, коли зовнішні чинники та впливи враховуються настільки, наскільки вони кардинально не змінюють цього курсу, коли дії внутрішніх факторів і сил переважають над зовнішніми.

Отже, незалежність - це свобода вибору однієї із можливостей, яка зумовлюється внутрішніми силами суспільства, його інтересами та потребами. Зовнішні обставини, зрозуміло, мають велике значення, але не вони визначають вибір шляхів і спрямованість перетворень у країні.

Саме такий курс нам в основному вдавалося витримувати. І не лише витримувати, а й наповнювати його реальним змістом.

Практично з нуля за п'ять років, і в умовах, далеких від оптимальних, сформовано усі атрибути державності - від кордонів до нагородної системи, створено цілісний державний механізм України практично з усіма його складовими.

Перехідний етап державного самовизначення - пройдено. Найвиразнішим його відбиттям стало прийняття Конституції, яка уособлює те, до чого прагне світ, - повну визначеність і передбачуваність внутрішнього і зовнішнього курсу держави.

Це подія величезної ваги, яка стоїть в ряду тих небагатьох історичних дат, що не владним перстом, а велінням душі еднають людей, перетворюють населення на народ, а територію - на державу.

Українське суспільство отримало чітку і вичерпну відповідь на запитання: що ми будемо і куди йдемо?

Будуємо суверенну і незалежну, демократичну, соціальну, правову державу, у якій людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою суспільною цінністю.

Реально, всерйоз і назавжди.

У країні закладено перспективні основи ринкової моделі господарювання, фундамент для економічної стабілізації та піднесення.

Мільйони громадян стали повноправними власниками своїх квартир, будинків, земельних ділянок. Сьогодні вже як природний стан речей сприймається відсутність виснажливих черг до магазинів, перманентних дефіцитів, принизливого отоварювання талонів чи купонів.

Докорінні зміни відбулися в організації державної влади. По-перше, вона реально формується народом. По-друге, законодавча, виконавча та судова влада набувають досвіду роботи, відходять від протистояння, що забезпечує сталість держави.

У непростій ситуації нам вдалося вийти на європейську модель поведінки в державно-політичному і суспільному житті. В її основі - толерантність і компроміс, політичний та ідеологічний плюралізм, свобода совісті, слова та інформації, багатоманітність у духовній сфері, які прийшли на зміну диктату, цензурі та монополії однієї партії.

Ми стаємо країною вільних людей.

Повністю знято загрозу її територіального взаємовідчуження, значною мірою збалансовано інтереси регіонів в ім'я загальнодержавних, загальносуспільних потреб.

Україна повноправно увійшла у світове співтовариство. Із формально присутньої вона стала впливовим членом ООН і ряду найавторитетніших міжнародних організацій. Міжнародне визнання України доповнилося утвердженням її у свідомості людей світу після успішного виступу нашої команди на XXVI літніх Олімпійських іграх.

Завдячуючи нашій добрій волі істотно зменшено глобальне ядерне навантаження на планету. Сьогодні ми не відчуваємо прямої загрози агресії проти нас і, в свою чергу, не розглядаємо жодну з держав як воєнного супротивника.

Ці та інші зміни кардинального характеру і нові набутки в житті України - результат величезних зусиль усіх наших співвітчизників, їх волі, витримки й незгасної надії на краще.

Чимало зроблено, багато справ - розпочато, ще більше - попереду.

Для повного уявлення про те, ким ми є сьогодні, треба згадати, ким ми були нещодавно, як жили, з чого починали перші кроки у творенні держави. А також брати до уваги те, що за такий короткий термін не можна довести до логічного завершення масштабні перетворення, розв'язати питання, які нагромаджувалися десятиріччями.

І саме реформи, наче лакмусовий папір, виявили в усій їх непривабливості виразки й вади нашого дотеперішнього існування. У поєднанні з помилками це не дозволило нам досягти більшого. А здобутки могли бути вагомішими і ціна реформ значно меншою для людей, якби зуміли на старті будівництва держави передбачити усю глибину, складність і багатоаспектність проблем, адекватно реагувати на них.

Окрім усього іншого, істотним гальмом виявились невизначеність щодо основних засад функціонування державного механізму, грубі прорахунки у кадровій політиці, тривале нерозуміння суті суверенітету та надмірне захоплення зовнішніми ознаками державності без відповідного наповнення її реальним змістом, суттєве переважання політики над економікою.

Далися взнаки завищені очікування від незалежності при заниженій самоорганізації суспільства, недооцінка інерційності старої політичної системи, вивільнення потенційно величезної енергії, яка багато в чому має характер політично невихованої сили.

Ми із запізненням звернули увагу на дещо відмінні світоглядні орієнтири в суспільстві. Недооцінювали постійного діалогу з людьми для усвідомленого розуміння ними необхідності і суті реформ.

І головне: протягом п'яти років не було забезпечено єдиної стратегії розв'язання завдань державного будівництва, особливо в економічній сфері. Тепер ми із запізненням проходимо необхідні етапи еволюції, коли звузилось поле для маневру і зменшився набір інструментів для здійснення політики перетворень, наближається до межі запас суспільної міцності.

Скажу відверто і чесно: як Президент, я не можу бути задоволений діями органів влади, ситуацією в країні. Бо чи не найкраще знаю всю глибину проблем й те, наскільки важко нині нашим людям, за що треба вибачитися перед ними і наскільки аморально та небезпечно безпідставно бити в литаври. Разом з тим, твердо переконаний, що не заради свята треба вести мову про позитивні надбання, вирізняти ознаки і визначати віхи зростання.

А для того, щоб мобілізуватися, вистояти і досягти мети - завершити політичні, правові, економічні реформи, перейти до динамічного повноцінного розвитку. Тим більше, що перелом намітився, створено необхідні передумови для виходу на якісно новий рівень, хоча дехто й не хоче його помічати, воліючи навіювати інше. А отже, нинішні проблеми незабаром повинні змінитися піднесенням економіки та життєвого рівня людей.

Оскільки державність України сьогодні вже не викликає сумнівів, ми маємо можливість змінити акценти дальшої політики, визначивши таку їх послідовність: Людина. Сім'я. Суспільство. Держава.

Шановні учасники зборів!

Особливість сучасного моменту в житті України визначає той факт, що на зміну емоційному сприйняттю нової Конституції приходить глибинне усвідомлення її значення.

По-перше, як гарантії незалежності, знаряддя справді реформаторської розбудови держави.

По-друге, як суспільного договору, що створює принципово нові засади для утвердження стабільності в країні, морально-психологічної єдності народу, піднесення його духовності.

По-третє, як механізму конструктивної взаємодії усіх гілок влади в інтересах всебічного розвитку і зміцнення України.

По-четверте, як фундаментального правового регулятора, завдячуючи якому держава та суспільство перестають бути залежними від світогляду політичних діячів.

По-п'яте, як засобу утвердження України у світі, створення сприятливого інвестиційного клімату для всього нашого господарського комплексу.

П'ятирічний конституційний процес в Україні відзначається неординарністю підходів і складністю шляху.

У ході його винятково важливим етапом і нестандартним кроком став Конституційний Договір між Верховною Радою і Президентом України, який дозволив зберегти керованість, започаткувати цілісність державної політики на основі принципу розподілу влади, стимулювати, власне, конституційний процес.

За цей період було підготовлено три повноцінні проекти Конституції. Однак жоден з них не знайшов схвалення через відсутність більшості у середовищі законодавців. Якби дійшли згоди, було б заощаджено дорогий час. Замість розхитування старої системи ми могли б більш ефективно здійснювати її перебудову та трансформацію. Зараз вже мали б якісно іншу ситуацію, більший динамізм розвитку.

Важливо зробити з цього висновки на майбутнє.

Копітка робота над останнім проектом Конституції, який дістав перепустку в життя, тривала майже два роки. Для цього потрібні були справді титанічні зусилля, безмежне терпіння, здатність до компромісу, усвідомлена відповідальність за долю країни та народу, за суспільний спокій.

Кажу про це тому, що дехто волів би нав'язати спрощену до примітивізму думку: Конституція України - справа однієї ночі. Справедливість вимагає нагадати: протягом усього нелегкого процесу творення документа, бажаючих виснажливо працювати над ним було не так вже й багато. Не бракувало також і тих, які взагалі не бажали її бачити. Зате на завершальному етапі і сьогодні з'явилося надмір претендентів на роль "батька" Основного Закону.

Нікому не потрібний міф сучасної доби про "колоду на конституційному суботнику".

Краще і необхідніше зосередити зусилля на практичній роботі - створенні умов для того, щоб регулювання усього нашого життя здійснювалося виключно на основі права. Лише тоді ми з'єднаємо свободу та відповідальність і

матимемо порядок, справедливість, процвітання.

Прийняти Конституцію недостатньо. Треба ще навчитися жити за нею.

Головне - не забалакати Конституцію, не перетворити її на об'єкт політичної кампанії, не ставити партійні цілі та ідеологічні інтереси вище Основного Закону, від самого початку закласти в суспільній свідомості, шанобливе, якщо хочете, трепетне ставлення до нього.

Не будемо поважати Конституцію - не буде поваги до нас, до України та її народу. За великим рахунком - не буде держави, перспективи для народу.

У цьому зв'язку я б визначив чотири першочергові завдання.

Перше - налагодження системи правового виховання громадян, правової освіти та допомоги, починаючи із засвоєння кожним змісту Основного Закону.

Друге - встановлення дієвого контролю за здійсненням та дотриманням Конституції, правових норм тими, до кого вони звернені.

Третє - приведення усієї нормативно-правової бази у відповідність з Основним Законом та оперативна розробка нових правових актів.

При цьому вважаю за необхідне ще раз наголосити: йдеться не про "вмонтування" Конституції у наявне правове поле, а про приведення його у відповідність з Конституцією.

І застерегти від спроб, так би мовити, "виправити" її при розробленні передбачених Конституцією законів.

Четверте - кодифікація українського законодавства. Передусім прийняття Цивільного кодексу України як базового законодавчого акта у сфері приватного права та майнових відносин, покликаного встановити чіткі законодавчі рамки функціонування ринкової економіки.

На черзі також прийняття інших кодифікованих законодавчих актів. Зокрема, Цивільно-процесуального, Кримінального, Кримінально-процесуального, Кримінально-виконавчого, Адміністративного та інших кодексів. Підготовкою їх невідкладно повинен зайнятися уряд, звичайно, спираючись на правову науку.

Правова система України повинна повною мірою відповідати новим умовам життя суспільства, надійно забезпечувати захист прав і інтересів людини, усіх суб'єктів суспільних відносин.

Для цього треба прискорити й реформу судово-правової системи. Адже саме суд має стати тією силою, що захищатиме право, забезпечуватиме його верховенство у державному та суспільному житті.

Здійснення цієї роботи у поєднанні з іншими заходами, які координуватимуться спеціальною комісією при Президенті України по запровадженню нової Конституції, дозволить завершити будівництво нашої державності, означатиме встановлення твердого правового, а відтак - справедливого порядку в країні.

Ми повинні побудувати і, переконаний, побудуємо державу, яка не буде зняряддям однієї політичної сили, а тому не диктуватиме суспільству, як жити, а лише надійно й ефективно слугуватиме йому.

Тоді і матимемо впевненість, що взаємини держави і суспільства не будуть змінюватися з черговими виборами. А це забезпечить і торжество демократії, і поступальний розвиток.

Сильна держава - необхідна умова демократії і, навпаки, - демократія - необхідна передумова сильної держави.

Конституція України не лише закріпила демократичні надбання, а й відкрила нові перспективи, дала могутній поштовх розвитку та утвердженню громадянського суспільства, зміцненню взаємодії між інститутами влади і суспільством.

Вона стимулює згори процес становлення суб'єктів суспільного розвитку. Зокрема, сприяє нормалізації їх взаємин, цивілізованості їх дій.

За великим рахунком, поки що лише окремі громадянин отримав надійні гарантії своїх прав і свобод, реалізації своїх інтересів. Діяльність об'єднань громадян, серцевину яких складають партії, - окреслена в найбільш загальних рисах і вимагає відповідного правового врегулювання.

П'ять років неспростовно довели, що зміцнення громадянського суспільства і політичної системи багато в чому визначається законодавством про вибори. Від нього значною мірою залежить реалізація основоположного принципу народовладдя і те, кому народ довірив владу.

Нинішнє законодавство не відповідає цим вимогам, завданням формування сталої багатопартійності. Тому робота над законами про вибори - справа першочергової ваги.

Зіставлення десятиріч державного атеїзму з картиною сьогодення наочно засвідчує, що одним із беззаперечних завоювань Української держави є свобода совісті.

Церкві й релігії повертається належне їм місце в суспільстві. За п'ять років кількість релігійних громад в Україні

зросла на 5 тисяч і нині налічує 18 тисяч. Віросповідний спектр розширився з 37 до 65 конфесій, течій і спрямувань. Релігійним організаціям повернуто майже 3 тисячі культових споруд, біля 8 тисяч церковних реліквій. Споруджено 1165 і ведеться будівництво майже 2 тисяч храмів.

Церква відділена від держави, але не відділена від суспільства. І тією мірою, якою держава занепокоєна духовно-моральним здоров'ям суспільства, вона стурбована і повноцінним існуванням цього інституту, який традиційно опікується моральним здоров'ям суспільства та патріотизмом його громадян.

А тому ми не можемо виявляти байдужість до успадкованого від минулого міжцерковного конфлікту. Займати позиції стороннього спостерігача щодо нарощування присутності в українському релігійному просторі активних зарубіжних місіонерських організацій і тоталітарних сект з їх руйнівним впливом на людей, перш за все - на молодь.

Ми можемо і повинні забезпечити захист своїх громадян від духовної агресії тоталітарних культів.

Ми готові і будемо підтримувати ініціативи на досягнення єдності та миру в церковному середовищі.

Сьогодні я знову підтверджую свою позицію: держава не повинна привласнювати функції церкви, а церква не повинна брати на себе владні повноваження. Держава покликана виступати оборонцем і опорою церкви, а церква - духівником і охоронцем держави та її народу.

Одна з ключових ознак демократичного становлення нашої держави - вивірена політика у такій чутливій сфері, як міжнаціональні відносини.

Діставши у спадок багато проблем попередньої національної політики, молода Україна усе ж зуміла за короткий строк створити струнку систему державного регулювання етнонаціональних процесів, яка відповідає міжнародним стандартам і здатна забезпечити повноцінне відродження усіх народів, гарантувати їм загальноновизнані права людини.

Вона зафіксована у Конституції України.

А це означає, що ми маємо всі необхідні засади для забезпечення єдності й цілісності країни в нових історичних умовах, узгодження загальнодержавних інтересів та інтересів усіх етносів, зміцнення їх всебічної співпраці, розвитку національних культур і мов.

Суспільні переміни починаються з усвідомлення історичних коренів, з джерел душі, її морального здоров'я, з убоління за стан справ у нашому державному домі, з почуття господаря.

Національна пам'ять та духовність - це ті своєрідні озонові піднебесні пелюстки, які охороняють життя на землі, є серцевиною нації, держави.

У народу, який хворіє душевно, немає майбутнього.

Право на національну пам'ять та національні почуття - таке ж невід'ємне право людини, як і свобода совісті. Демократія передбачає повагу до усіх виявів душі людини, включаючи право любити свою Батьківщину, відчувати себе частинкою свого народу.

Тож для молодого державного організму, яким є Україна, і який долає наслідки космополітизму як ідеології придушення національного та практики зруйнування історичної й культурної пам'яті, виняткове значення має формування національної самосвідомості, продовження демократії у сфері духовності, їх органічне поєднання.

Ми визначилися зі стратегічними підходами до реформування усіх складових гуманітарної сфери. Робимо максимум можливого для збереження її потенціалу та підтримання її життєдіяльності.

Зі створенням основ державності з'являється можливість визначити цей напрям як предмет головної уваги державної політики.

Цього вимагає, з одного боку, скрутне становище, в якому опинилася культура, освіта та наука. З другого - їх роль у житті країни як базових цінностей державності, суспільної свідомості та національної безпеки.

Говорячи про такі позитивні явища, як привнесення у духовне життя свободи від політичного диктату та ідеологічної цензури, повернення цілих пластів світової й вітчизняної культури, забезпечення можливості її природного розвитку, не можна залишати поза увагою і тривожні тенденції.

Маю на увазі спроби духовної експансії ззовні. витіснення цілих пластів вітчизняної культури сурогатами "культурного ширвжитку".

Тому завданням із завдань є: формування людини мислячої в контексті української та світової історії, прищеплення їй почуття причетності до української держави, її культури, народу; збереження культурної спадщини, стимулювання й підтримка, у тому числі і фінансова, політики у сфері культури; забезпечення доступності цінностей культури для усіх громадян; активне сприяння ініціативам і проектам творчих працівників.

Реалізувавши їх, зможемо підвести під українську державність міцний духовний підмурок.

Новий етап, у який вступає Україна, потребує пріоритетної уваги до освіти. Саме вона покликана прокладати дорогу новій соціальній, економічній, правовій та політичній культурі, робити наше суспільство динамічним і

відкритим.

Вже з перших кроків реформування цієї галузі нам вдалося досягти принципово важливих змін - відійти від орієнтації на уніфіковану, стандартну людину, позбутися надмірної ідеологізації школи та нав'язування молодому поколінню віджиглих штампів і стереотипів, набути необхідної для сучасного суспільства відкритості.

Однак усі ми бачимо, у яких складних умовах, на межі виживання, перебуває сьогодні освітянська галузь. І з об'єктивних, і з суб'єктивних причин.

Нам будь-що треба зберегти наш освітній потенціал, традиції середньої та вищої школи, висококваліфіковані та самовіддані роботи кадри системи освіти, забезпечувати неухильну реалізацію положень Конституції про право громадянина на якісну освіту, гарантовану державою.

Ураховуючи становлення різних типів навчальних закладів та форм освіти, держава повинна тримати в полі зору проблему збереження єдиного освітнього простору в Україні.

Масштабні перетворення очікують нас у галузі науки. Основний їх напрям - формування такої наукової політики, яка б відводила ключову роль не відомствам, а тим, хто безпосередньо створює нові знання та технології.

При цьому, ми виходимо з того, що здійснення новацій у гуманітарній царині, єдиної грамотної державної політики, за участю і під контролем інтелігенції, - необхідна передумова повернення належного місця в суспільному житті творчій та інтелектуальній громадськості.

Нам слід виходити з того, що інвестиції в людину - це інвестиції в майбутнє країни.

Україна, як й інші країни, що перебувають у транзитному стані, потребує нової системи ціннісних орієнтацій, своєрідної духовної субстанції, основу якої складатимуть свобода, демократія, вільна праця, соціальна справедливість, духовний розвиток на основі національних і загальнолюдських базових цінностей.

Звідси - інтенсивний суспільний пошук загальнонаціональних ідейно-духовних орієнтирів та універсальних об'єднавчих цінностей, здатних консолідувати і зміцнити державу, забезпечити її вихід на цивілізований рівень сучасності та чітку історичну перспективу.

Так склалося, що ідеологічний фактор у житті України відігравав величезну роль. Особливим ідеологічним навантаженням відзначався радянський період нашої історії, яке, втім, не позбавило нас бідності, рабства, приниження особистості, а радше компенсувало всі інші людські цінності. Людина начебто захищалась утопіями від свого нещасливого життя.

Тому відсутність сьогодні єдиної ідеологічної схеми, своєрідного ідейного стрижня сприймається багатьма як життєвий дискомфорт. Вперше за багато років ідеологія зараз не є узагальнюючою домінантою країни. Хоча кожна з політичних сил намагається запропонувати свої ідейні доктрини для усього суспільства.

Подекуди звучать заклики виробити нову державну ідеологію. Тоді як в Конституції наголошується: жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова.

Намагаючись звільнити суспільство від ідеологічного наркотику, ми повинні розуміти й те, що Україні важко буде вижити, вистояти й ствердитися в ідеологічному вакуумі.

У державі повинна існувати ідеологічна домінанта, але не як державна ідеологія, а як ідеологія державного будівництва. Це однозначно й очевидно. І не побудована на абстрактних утопіях, а на природних високих національних, загальнонародних цінностях.

Як правило, вони визначаються формулою "національна ідея". Самі ж дискусії довкола її змісту, на мій погляд, поки не внесли ясності в суть питання і лише підтвердили те, що проблема вимагає державної уваги, проведення широких наукових дискусій, залучення до них максимальної кількості людей.

Головне, щоб національна ідея жила у свідомості суспільства, була обручем нації, а не просто відшліфованим поняттям на папері. Під таким кутом зору я вже висловлював своє розуміння національної ідеї, що ґрунтується на глибоких історичних традиціях, які ведуть свій родовід з життєдайних джерел Київської Русі, Галицько-Волинського князівства, Козацької держави. Це ідея сильної та процвітаючої України; ідея державності, патріотизму і солідарності; ідея духовності, конституційного порядку, громадського миру й злагоди; ідея справедливості та добробуту; ідея відкритості світу.

До цього хочу додати лише декілька міркувань.

Перше. Позитивне ставлення до національної ідеї не повинно вести до проповіді національної винятковості, своєрідного українського месіанства.

Нам потрібний патріотизм демократичний, гуманістичний, який характеризується любов'ю до Батьківщини, гордістю за її народ. Патріотизм животворний, здатний об'єднувати. Патріотизм, що ґрунтується на повазі особистості та прав людини. Такий ідеологічний синтез патріотизму і демократії, на мій погляд, стане надійним фундаментом громадянського суспільства.

Друге. Головне в національній ідеї - не лексика, а точне відображення сьогоднішніх реалій і формулювання завдань, здатних інтегрувати наше суспільство. А це, скажімо, питання захисту національної безпеки, політики,

економіки, культури, збереження національного контролю над основними природними ресурсами, технологічної незалежності та національного виробництва, контролю за фінансами, реалізації своїх інтересів у міждержавних стосунках тощ.

Третє. Національна ідея - це форма державного самоусвідомлення народу, показник того, як народ розуміє себе, своє місце і роль у світі. Без свідомості народ, як і людина, нежиттєздатний. Але акт усвідомлення себе - самоідентифікація - починається із дотримання принципу неподільності історії, визнання усіх її сторінок.

Минуле не повинно розділяти сьогодення. Треба навчитися розглядати українську історію під кутом зору історичної спадкоємності, тягlosti, за висловом Михайла Драгоманова. Віддавати належне і Українській Народній Республіці Михайла Грушевського, і Радянській Україні, від якої ми, врешті-решт, й успадкували возз'єднаний український народ у межах нині існуючих кордонів.

Наше минуле - цілісний, хоча й суперечливий суспільний процес, як і життя єдиної соціальної сукупності - українського народу. То ж будемо дотримуватися принципу: у минулому спільна історія, у майбутньому - спільний ідеал.

У свою чергу він вимагає жорсткого політичного компромісу, що базується на тверезому розрахунку, на взаємній "амністії без конфіскацій". Лише так зможемо закріпити найвагоміший наш здобуток - утримання громадянського миру і спокою в державі.

Зараз вкрай необхідно зібрати політичну волю і діяти максимально узгоджено. Нам нічого ділити, у нас одна Батьківщина. І всі ми хочемо, щоб вона була заможною та щасливою, справжньою матір'ю для усіх її громадян.

Користуючись нагодою, хочу вкотре заявити: Президент України неодноразово демонстрував свою здатність до діалогу і завжди готовий до співпраці з усіма, для кого головний пріоритет - доля України. Заради її майбутнього, заради нас і наших нащадків закликаю усіх політиків, усі політичні сили, усіх громадян до порозуміння.

На щастя, в незалежній Україні відкритих громадянських конфліктів не було. І не буде, якщо ми не зіб'ємося на манівці із загальноцивілізаційного шляху. До того ж, традиційна система цінностей нашого народу відіграє роль своєрідного запобіжника проти них.

Вона доповнюється тим, що в основі нинішніх перетворень лежить ідея власності та власника. Це дуже важливо, оскільки історія засвідчує, що громадянська війна можлива, строго кажучи, лише у тому випадку, коли в основу соціальної модернізації поставлено питання влади.

Перефразовуючи відому тезу, можна стверджувати: громадянська війна - це продовження ідеї влади насильницькими засобами, а громадянський мир - це продовження ідеї власності.

Суспільство, орієнтоване на трудову власність, самою своєю природою приречене на національний мир.

Тому цілком очевидно, що рівень стабільності й усталеності нашого життя визначатиметься темпами і ефективністю реформ. Можна і треба забезпечити суспільне порозуміння на основі рівного права людей на особистий добробут, можливості чесно заробляти кожному і бути упевненому, що завтра зароблене ніхто не конфіскує.

Усе це привнесе в суспільство як політичну стабільність, так і довгоочікуване економічне зростання.

Головне бачити у калейдоскопі суспільного життя магістральні процеси, доводити їх до свідомості людей і спонукати суспільство до осмислення свого сьогодення та майбутнього.

Чільне місце в цьому належить засобам масової інформації, які за роки незалежності за кількісними показниками вийшли на сучасний рівень і здатні формувати інформаційний простір країни. Нині в Україні видається понад 6 тисяч періодичних видань, поряд з державними, створено 740 недержавних телерадіоорганізацій.

Конституційний принцип свободи масової інформації - непорушний. У свою чергу, держава і суспільство мають підстави очікувати й від журналістів виконання їх громадянського і професійного обов'язку - сприяння духовному та моральному відродженню України, зміцненню її державності.

Успіх такої роботи перебуває у прямому зв'язку із тим, наскільки швидко нам вдасться забезпечити інформаційну мобільність нації.

З урахуванням цього і прийнято рішення про створення Міністерства інформації України.

Шановні учасники зборів!

Як відомо, у листопаді 1994 року Президент України виступив з основними положеннями нової концепції соціально-економічного реформування країни. Багато з наміченого тоді знайшло втілення у Конституції.

До започаткування курсу на радикальні перетворення ми пройшли складний шлях, якому не можна дати однозначної оцінки.

Хоча помилок і зроблено чимало, однак не вони визначають загальний результат п'яти років. Економіка України, попри всі апокаліптичні пророкування, не зірвалась у прірву. Основні системи життєзабезпечення на межі напруження, але працювали. Відбувався складний процес формування власної грошової, фінансово-банківської

системи.

Словом, це був період становлення економічного суверенітету Української держави.

Ми обрали важкий шлях практичного здійснення давно назрілих перетворень. І якби стали на нього з перших років незалежності, сьогодні мали б значно менші труднощі. Нерішучість і непослідовність у їх здійсненні, коли кожен два-три кроки вперед доповнювалися одним, але широким відступом назад, призвели до зростання соціальної ціни переустрою нашого життя.

Зволікання з лібералізацією ціноутворення, із скасуванням фіксованого курсу карбованця, а також з прийняттям непопулярних, але неминучих рішень щодо тарифів на комунальні послуги нагромадило великий інфляційний потенціал. І суспільство сповна відчувало його руйнівний вплив наприкінці 1994 року.

Пішовши на непрості рішення, ми практично зупинили зростання цін. Останні три місяці воно не сягало й відсотка. Україна впритул наблизилась до завершення первісної фінансової стабілізації. Сформовано умови для остаточного припинення спаду виробництва. За півріччя він складає у промисловості 3 відсотки порівняно з 13 відсотками минулого року.

Фактично завершено малу приватизацію і значно прискорила приватизація великих та середніх підприємств. Більше половини усієї промислової продукції вже виробляє недержавний сектор.

У вересні на розгляд Верховної Ради буде подано Програму діяльності Кабінету Міністрів України. Від закладених у ній підходів залежатиме ситуація в державі загалом. А від того, як вони будуть реалізовуватися, - доля самого уряду.

Головна спрямованість Програми повинна полягати у тому, щоб забезпечити відновлення повнокровного інвестиційного процесу і економічне зростання, спираючись на послідовне здійснення фінансової стабілізації та її рішуче доповнення структурними реформами.

Найгостріший вияв структурних хвороб нашої економіки - криза платежів та заборгованість по заробітній платі. Вона особливо збуджує суспільство і дуже турбує мене як Президента.

Політика фінансової стабілізації, в основі якої лежить здійснення витрат у межах надходжень, сприяла трансформації проблеми неплатежів з прихованої у наявну форму. Вона зірвала завісу ілюзій і дала виразний сигнал суспільству: без проведення структурних реформ проблему не вирішити. Треба лікувати першовиток хвороби, а саме: скорочувати зайве, оживляти потенційно здорове виробництво, приводити бюджетне господарство у відповідність з реальними можливостями його утримання.

У першу чергу структурне реформування стосується вугільної промисловості та енергетики.

Не менш актуальним це є для аграрного сектора.

Принципове значення має паювання та приватизація землі, зважена кредитна політика й державна підтримка села. Не може країна майже із 40 відсотками світових чорноземів мати проблеми з продовольством. Це національний сором!

Зрозуміло, що проведення активної структурної та інвестиційної політики потребує більш рішучого реформування відносин власності.

Необхідно якнайшвидше завершити масову сертифікатну приватизацію за участю широких верств населення і перейти до нового її етапу - продажу пакетів акцій під інвестиційні зобов'язання. Це передбачає пошук надійних інвесторів, формування ефективного власника.

Питання настільки важливе, що його ще раз треба розглянути на державному рівні, і, врешті-решт, забезпечити справді державний підхід до його розв'язання.

В ейфорії ринкових перетворень ми забули, що держава, як власник, зобов'язана ефективно управляти державним сектором економіки. Належить створити струнку систему цієї роботи, покінчивши з безплідною боротьбою між міністерствами та Фондом державного майна України.

Неприпустимо далі затягувати вирішення питання реформування системи оподаткування. Указом Президента України визначено основні параметри та напрями щодо цього. Їх суть - загальне зменшення податкового тиску, створення стабільної і зрозумілої податкової системи з чіткою регламентацією стягнення податків, посилення відповідальності за ухилення від їх сплати, забезпечення наповнення доходної частини бюджету.

Окреме велике питання - проведення протекціоністської політики. Усвідомлюючи, що у спадщину нам дісталася економіка з високим рівнем концентрації та централізації виробництва, з численними монопольними утвореннями, що їх технічний та технологічний рівень відстає від світових досягнень, маємо тут діяти послідовно і помірковано.

Серйозно непокоїть реальна незбалансованість бюджету, наявність у ньому значних обсягів прихованого дефіциту. За інерцією ділимо те, чого в природі просто не існує. А потім дивуємося, звідки така велика криза платежів, заборгованість за соціальними виплатами. Час покласти цьому край. Зрозуміло, не за рахунок посилення податкового навантаження.

З наступного року слід запровадити повноцінне бюджетне фінансування через державне казначейство. Ми не можемо далі миритися з тим, що десятки трильйонів карбованців, призначених для лікарів, учителів, військових, пенсіонерів, тижнями і місяцями блукають заплутаними каналами бюджетної системи.

Уряд повинен забезпечити концентрацію усіх бюджетних коштів на єдиному рахунку казначейства, виробити нове, відповідальне ставлення до формування і виконання бюджету.

Щодо заборгованості по заробітній платі працівникам бюджетної сфери, тут позиція Президента чітка й однозначна: закон про бюджет має виконуватися. Я й надалі вимагатиму від уряду та місцевих органів державної виконавчої влади пошуку реальних шляхів розв'язання цієї проблеми, погашення заборгованості у максимально стислі строки.

Ми ніколи не маємо права забувати: реформи потрібні не заради реформ. Не самі по собі перетворення мають бути метою політики.

Головна мета - це людина, її щоденні турботи, її сім'я, зрештою, душевний спокій.

Ось на це ми повинні працювати, чітко визначивши економічний інтерес нації.

На мою думку, він має формулюватися так: у довгостроковому плані забезпечити максимально можливе зростання добробуту максимально можливої більшості громадян України, у короткостроковому плані - мінімізувати кількість громадян, які зазнають втрат на шляху до досягнення цієї мети, і розмір цих втрат, забезпечити адресну підтримку вразливих верств населення.

Мусимо усвідомлювати: ніхто не нестиме за нас тягар виходу з нинішнього стану. Це доля нашого покоління - забезпечити достойне життя дітей та онуків.

Усі проблеми й негаразди перехідного періоду щонайперше відчувають сім'ї. А їх в Україні більше 14 мільйонів, у тому числі 670 тисяч - багатодітних. Затримки зарплат, низькі соціальні виплати, невлаштованість з житлом, вулична злочинність - все це аж ніяк не сприяє міцності основного осередку суспільства. А відтак - держави.

Визначальним напрямом усієї нашої політики повинна стати робота щодо підтримки та зміцнення сім'ї, вирішення назрілих проблем дитинства і демографічного розвитку на основі відповідних державних програм. Зуміємо їх здійснити - утвердимо Україну навіки, ствердимось як великий народ.

Не менш актуальне для нашого сьогодення і майбутнього - питання молодіжної політики. Україна потребує молодшої генерації підприємців та фермерів, діячів мистецтв і вчених, політиків і менеджерів, працівників в усіх інших сферах, молодих активних громадян, які обстоюють ідеали громадянського суспільства правової держави.

Саме цим продиктоване моє рішення про утворення Міністерства у справах сім'ї та молоді.

Слід кардинально посилити увагу з боку держави до людей старшого покоління. І не лише тому, що це кожний четвертий наш громадянин. Наш обов'язок - зробити усе, щоб їх життєва осінь була теплою і затишною, щоб вони не відчували себе забутими й приниженими.

Для цього, зокрема, необхідно прискорити реформування пенсійного законодавства з урахуванням трудового внеску громадян та змін у вартості життя.

Держава повинна взяти на себе зобов'язання гарантувати відновлення і збереження цінності грошових заощаджень населення із реально існуючих фінансових джерел.

Важливе соціальне і політичне питання - охорона здоров'я населення, реальне гарантування усім громадянам України надання медичної допомоги в обсязі базових стандартів.

А взагалі, найкращий засіб соціального захисту - продуктивна праця і висока реальна платня. Держава зобов'язана підтримувати тих, хто живе за рахунок своєї праці й таланту, забезпечувати необхідний рівень зайнятості. Вільне суспільство повинно давати людині можливість сповна виявити і реалізувати себе.

Шановні друзі!

П'ять років тому часто лунало питання: скільки часу цього разу історія відпустила на існування незалежної України?

Святкування нинішнього ювілею дає неспростовну відповідь на нього, підкреслює очевидність того факту, що якраз відсутність на політичній карті світу Української держави була аномальним явищем, прикритим і штучним парадоксом не лише для її народу, а й для усієї Європи.

У цьому зв'язку слід віддати належне далекоглядності творців Декларації про державний суверенітет, Акта проголошення незалежності та Конституції України - документів, які визначають головні параметри нашого зовнішньополітичного курсу. Їх реалізація сприяє утвердженню України на міжнародній арені як шанованого, надійного, рівноправного і передбачуваного партнера. Зрозуміло, що це було б непросто робити без давніх державотворчих традицій, у тому числі в царині дипломатії та міжнародних зв'язків.

У день свята хотілося б нагадати справжні "моменти істини" у міжнародному становленні молодшої Української держави.

П'яту річницю незалежності ми зустрічаємо без смертоносної ядерної зброї на своїй території.

Підписання президентами України, США і Російської Федерації Тристоронньої заяви про ядерну зброю, розташовану в Україні, а згодом - приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) створили надійні гарантії нашої безпеки, сприяли поглибленню політичного, економічного та інших форм міжнародного співробітництва, налагодженню конструктивних відносин з провідними країнами.

Тим самим Україна зробила вагомий внесок у формування загальноєвропейської системи безпеки, визначення її механізмів.

Зафіксоване у відповідних документах Європейського союзу, НАТО, Західноєвропейського союзу визнання ключової ролі й місця України в Європі покладає на нас особливу відповідальність за підтримання стабільності, проведення збалансованого і передбачуваного зовнішньополітичного курсу. У свою чергу ми розраховуємо не тільки на надані Україні відповідні гарантії безпеки, а й на політичну підтримку наших внутрішніх і зовнішньополітичних зусиль.

Оцінюючи наші міжнародні здобутки, нагадаю: Україна стала членом Ради Європи та ОБСЄ, приєдналася до Центральноєвропейської ініціативи, зміцнила свої позиції у таких впливових міжнародних інституціях, як Міжнародний валютний фонд, Всесвітній банк і Європейський банк реконструкції та розвитку. Ми підписали програму "Партнерство заради миру", вивівши відносини з НАТО на рівень "поглибленого і розширеного" співробітництва. Якісно нового виміру набула співпраця з Європейським союзом, що визначив нас як країну з перехідною економікою.

Вже лише ці приклади є переконливою відповіддю тим, хто ще донедавна схильний був убачати у наших міжнародних справах надмірний "політичний ідеалізм".

Курс на інтеграцію України у європейські структури та поглиблення трансатлантичного співробітництва зумовлюється не лише міркуваннями національної безпеки, а й глибокими економічними інтересами.

Ми добре розуміємо, що сучасні економічні відносини України із західноєвропейськими державами, так само, як із США, Канадою та Японією, значно відстають від рівня політичних взаємин. Однак широкий політичний діалог з найвпливовішими державами світу у поєднанні з внутрішньою стабільністю розглядається нами як надійна передумова для ефективної економічної співпраці, насамперед в інвестиційному плані.

Важливо нарощувати економічне та політичне співробітництво у регіоні Центрально-Східної Європи. Оскільки взаємини з безпосередніми сусідами - пріоритетні в усіх відношеннях.

Геополітичне становище України вимагає економічного та політичного зрівноваження наших відносин і на Заході, і на Сході.

Стратегічний вибір на приєднання до європейських інтеграційних процесів жодною мірою не повинен позначатися на зусиллях щодо забезпечення інтересів України на постсоюзному просторі. У перші роки після розпаду СРСР тут багато втрачено.

Але політика України на цьому напрямі поступово стає дедалі активнішою і прагматичнішою.

Вирішальне значення мають стосунки з Росією, яка була і залишається нашим найважливішим партнером.

Ми сподіваємося, що зараз, після демократичних президентських виборів у Росії, складаються сприятливі умови для розв'язання першочергових завдань. Серед них - підписання широкомасштабного договору і досягнення остаточних домовленостей щодо розподілу Чорноморського флоту, умов і строків базування його російської частини на українській території.

Не зайво сказати й про те, що Україна не може бути зорієнтована на односторонність взаємин з Росією, особливо в економічній сфері. Хоча певні кола й намагаються нас до цього підштовхувати.

Але ж треба рахуватися з тим, що пострадянські країни в економічному і технологічному плані відстають від розвинених держав. І бачити те, що, хоч побудова сучасної економіки у кожній з них можлива насамперед при переважній опорі на власні матеріальні та інтелектуальні ресурси, усе ж отримання ззовні сучасних технологій та інвестицій має величезне значення для вирішення цього завдання.

Достатньо ефективним для України цей процес може бути за умови безпосередніх контактів з розвиненими державами та міжнародними організаціями.

Взаємини ж із ними через Москву неперспективні не лише тому, що сама Росія гостро потребує інвестицій, технологічного і технічного оновлення. І не тільки тому, що переваги "багатоканальних" контактів перед "одноканальним" очевидні. Головне тут те, що державні та приватні зарубіжні структури дуже тонко відчують, чи є країна справді незалежною.

Дістаючи на це запитання негативну відповідь, вони воліють підтримувати контакти через неометрополію, де зосереджена реальна влада.

Допустити такий розвиток подій не маємо права. Це буде справжньою і добровільною самоізоляцією.

Протягом п'ятирічного періоду були помилки і певні тактичні прорахунки. Але це - природний процес. Головний же

результат полягає в тому, що Україна повноправно увійшла до міжнародного співтовариства і європейського дому.

Шановні учасники зборів!

На порозі третього тисячоліття сучасний світ вступає у нову смугу цивілізаційного розвитку, яка пов'язана з виживанням всього людства.

Гідно відповісти на виклики часу під силу лише країні, здатній на рішення глобального, стратегічного характеру, що впливають, якщо хочете, з нового розуміння самої суті й мети існування народу. Ось чому будь-які наші підходи до розв'язання поточних проблем повинні ґрунтуватися на критеріях такого масштабу.

Органічне поєднання поточних завдань і орієнтованих на перспективу, забезпечення їх практичного розв'язання - ознака ефективності державної влади та відповідальності усіх її гілок, дієвості законів, що приймаються.

Система підготовки та прийняття законів, їх зміст повинні відповідати завданням будівництва нового суспільства, нової України. Адже усі ці роки ми здійснювали перебудову, творили нову економіку і нові засади життя здебільшого за радянськими законами. Звідси - й результати.

Тим часом у Верховній Раді знаходиться велика кількість законопроектів, що мають складати правову базу нового життя. Прискорення їх розгляду - питання першочергової ваги. Його розв'язання має супроводжуватися політичною і економічною уваженістю та юридичною якістю законів.

Докорінного поліпшення потребує робота органів виконавчої влади, починаючи з Кабінету Міністрів. За Конституцією уряд сьогодні є вищим органом виконавчої влади і саме на ньому лежить уся відповідальність за економічне та соціальне становище, рівень життя в країні. Посилатися більше ні на кого. Це слід зрозуміти уряду і про це повинна знати Україна.

Такою ж надійною опорою держави, як законодавча та виконавча, повинна стати і судова влада. Лише авторитетне й сильне правосуддя здатне забезпечити ефективність зусиль усіх гілок влади, а головне - дієвий захист прав громадян.

Вагома складова будівництва демократичної України - здійснення збалансованої регіональної політики, а також налагодження системи місцевого самоврядування. Треба визнати, що практично запроваджувати його виявилось значно складніше, ніж це уявлялось. Адже воно приходить на зміну принципово протилежному способу організації місцевого життя, який у радянський час характеризувався жорсткою централізацією влади та державним патерналізмом, в результаті чого було підірвано громадянську ініціативу. І відродити її не можна штучними методами.

Потрібні час та відповідні зусилля з боку держави, щоб розчистити дорогу для повноцінного місцевого самоврядування, як це і передбачено конституційними нормами.

Слабкість державних органів на цьому етапі змушувала Президента нерідко брати на себе не тільки ініціативу, а й відповідальність, приймати на себе удари за допущені помилки та прорахунки і навіть бездіяльність.

З прийняттям нової Конституції необхідна переорієнтація основної діяльності Президента на питання, що пов'язуються з державним будівництвом, кадровою політикою, визначенням основних засад економічної, соціальної, гуманітарної й міжнародної політики та здійсненням контролю за методами і темпами їх досягнення, гарантуванням безпеки держави, необоротності перемін і збереженням генерального курсу реформ, утвердженням громадянських прав і свобод, забезпеченням загальнонаціональних і державних інтересів, об'єднанням людей та консолідацією суспільства.

Важливе місце серед них займатиме реформування Збройних Сил, створення дійсно ефективної армії та флоту, забезпечення їх усім необхідним.

На переломному етапі державотворення ми нерідко вимушені приймати жорсткі, непопулярні рішення, нести тягар моральної відповідальності за них, за якість їх виконання. І я добре усвідомлюю все це, як і те, що той, хто працює, завжди більш вразливий для критики, ніж той, хто остеронь спостерігає за перебігом подій і лише виставляє оцінки.

Глибоко аморальними є дії з боку тих, хто повинен нести чи не найбільшу відповідальність за стан справ у державі, проте намагається, як то кажуть у народі, перекласти усі гріхи із хворої голови на здорову. До іншого висновку і не можуть спонукати "Буденні роздуми напередодні свята". Переконали: для тих, хто взяв на себе відповідальність за долю народу і країни, не на часі дбати лише про власний рейтинг.

Політика загравання, спекуляцій на об'єктивних труднощах і людських бідах, словесних демонстрацій навколо того, хто більше любить український народ, - це шлях у безвихідь.

Для виведення країни на траєкторію стійкого динамічного розвитку потрібні відповідальність, синтез енергії, дисципліни і згуртованості. Необхідні ефективна і цілісна кадрова політика, компетентність, професіоналізм, самопожертва в роботі та відданість Батьківщині. Інакше результатом аматорства може бути лише аматорська держава. А таких історія не визнає.

Дорогі співвітчизники!

Шановні учасники урочистих зборів!

Друзі!

Нова незалежна Україна воскресла і постала на перехресті тисячоліть. Наш бурхливий час багато в чому схожий з дніпровськими порогами козацьких часів, коли над ними вирували могутні, стрімкі води з бурхливими хвилями і коловоротами.

Проходження цих грізних "ненаситців" навіть для досвідчених і відчайдушних сміливців-запорожців було справою важкою і вкрай небезпечною, вимагало напруження усіх сил і неабияких вмінь.

Таким є і наше проходження через історичний поріг незалежності у ХХІ сторіччя.

Сподіваюсь і вірю, що нам вистачить сили, витримки і вміння, щоб здолати усі пороги на шляху до заможної та щасливої України - справжньої матері усіх її громадян.

Ми сильний і мудрий народ. Народ, який пережив величезні випробування, вистояв і стверджується у власній державі - Україні.

На віки вічні!

Дякую за увагу!

Урядовий кур'єр. - 1996. - 29 серпня. - С. 3, 4-6.